

Verslag Avifaunalezing over de Dollardpolders op 29 oktober 1997

Het bedroevend lage aantal van 18 personen (inclusief een aantal vertegenwoordigers van Het Groninger Landschap en Natuurmonumenten) hadden zich op woensdag 29 oktober verzameld in het Natuurmuseum te Groningen om de lezing aan te horen van Peter Esselink met de titel "Van landaanwinning naar natuurbeheer". De lezing gaf een overzicht van de resultaten van een onderzoek naar de vasteland-kwelders in het Waddengebied, waarbij de Groningse Dollardkwelders als model dienden.

Het kustgebied langs de Waddenzee is een tamelijk bijzonder gebied, omdat hier sprake is van een zeer lange continue menselijke bewoning in relatief hoge dichtheden. De vele terpen en wierden getuigen mede van deze oude bewoningsgeschiedenis. Het gehele gebied kenmerkt zich dan ook door een grote menselijke invloed. Dit betekent dat een referentiegebied voor natuurbeheer ontbreekt. Alleen bij de Jadebusen is nog een, snel verdwijnend, buitendijks stukje hoogveen, dat een indruk geeft van hoe een deel van het kustgebied er ooit moet hebben uitgezien. De vele zee-inbraken, zoals de voormalige Middelsee in Friesland, de Dollard in Groningen en de Leybucht in Oost-Friesland zijn niet alleen het gevolg geweest van de stijgende

zeespiegel, maar (vooral) ook een gevolg van desastreuze menselijk ingrepen in het landschap. Deze menselijke invloed weerspiegelt zich natuurlijk ook in de inpolderingen, waarmee al in de Middeleeuwen werd begonnen.

De Dollardinbraak bereikte haar grootste omvang vóór 1600; de Punt van Reide is het laatste restant van het oude kweldergebied van voor de inbraak. Door inpolderingen van het aangegroeide kweldergebied werd de Dollard beperkt tot haar huidige omvang. Om de kwelderaangroei te bevorderen werd al in een vroeg stadium gebruik gemaakt van (primitieve) landaanwinningswerken en ontwateringsmethoden. Aan de Groninger Noordkust zijn deze constructies nog steeds te bewonderen. Na de aanleg van de Carel Coenraadpolder in 1924 was er in de luwte van de dijk sprake van een snelle kwelderaangroei. Deze kwelderaangroei werd in de jaren dertig verder bevorderd door de aanleg van (sterk verbeterde) landaanwinningswerken in het kader van werkgelegenheidsprojecten. Door veranderende maatschappelijke inzichten werd in 1953 de aanleg en het onderhoud van de landaanwinningswerken in de Dollard gestopt. Sinds die tijd is er sprake van een geleidelijke erosie van de Dollardkwelders (ongeveer 100 meter sinds 1955), waarbij deze erosie in het (minder zoute) oostelijk deel van de Dollard minder snel gaat door de beschermende aanwezigheid van Riet. Deze afhankelijkheid van menselijke beschermingsmaatregelen is ook elders in het kustgebied zichtbaar. De vasteland-kwelders kunnen dan ook op zijn best als half-natuurlijk worden gekenmerkt in tegenstelling tot de eiland-kwelders, welke duidelijk een natuurlijke onstaanswijze kennen. Verder kan nog worden opgemerkt dat de Dollardkwelders typologisch behoren tot de zgn. lage kwelders (heeft o.a. te maken met overstromingsfrequentie).

Het beheer van de Dollardkwelders was lange tijd puur landbouwkundig. Momenteel geldt dit nog steeds voor het westelijke kwart, wat in particuliere handen is. Het

overige deel is in handen van Het Groninger Landschap (GL) en Natuurmonumenten, waarbij de eerst genoemde het beheer voert.

Na de overname begin jaren tachtig van de Stad heeft het GL een aantal beheersveranderingen doorgevoerd. Zo werd het onderhoud van de ontwateringsgreppels (zweetten en dwarsgreppels) stopgezet en de begrazingsdichtheid (door koeien) teruggebracht. Dit heeft inmiddels geleid tot een aantal duidelijke veranderingen. Zo blijken de koeien bijna exclusief alleen het kweldergedeelte aansluitend aan de dijk te begrazen. Dit heeft tot gevolg gehad dat de vegetatie bij de dijk laag blijft en de vegetatie aan de wadkant hoog (met name in het oostelijk deel veel Riet). Dit blijkt ook van invloed op het opslibbingpatroon, dat ook wordt beïnvloed door de verdwijning (dichtslibbing) van de ontwateringsgreppels. De opslibbing van de kwelders neemt af van west naar oost (Riet) en is in verhouding met andere vasteland-kwelders laag. Op de kwelderhelft bij de dijk is ook sprake van een sterke vernatting.

Eén en ander blijkt ook duidelijk af te lezen aan het verspreidingspatroon van een aantal plantensoorten. Zo is Kweek in het begraaide gedeelte sterk afgenomen, terwijl de Zeeaster (of Zulte) daar juist is toegenomen. Door een aantal standaardproeven met zgn. 'exclosures' (door middel van een hek afgeschermd gebiedjes) werd aangetoond dat het met name de begrazing was en niet de vernatting, die verantwoordelijk was voor deze veranderingen. Ook twee andere soorten waren duidelijk afgenomen: Engels Slijkgras en Zeebies (of Heen, waarom worden toch steeds die plantennamen veranderd ??). Deze afname bleek aan de ene kant te liggen aan de sterke toename van dichte Rietvelden en aan de andere kant aan de toegenomen begrazing door Grauwe Ganzen, die het op de wortelknolletjes van Zeebies hebben gemunt. Bij het opduiken van de vogels in het verhaal van Esselink waren we inmiddels in het napauze gedeelte beland.

Het aantal Grauwe Ganzen in de Dollard in de herfst is de laatste decennia duidelijk

toegenomen, de winteraantallen worden zeer sterk bepaald door de strengheid van de winter. Naast een grazer is de Grauwe Gans vooral ook een wroeter, die graag wortelstokken en wortelknolletjes eet van diverse planten, zoals de Zeebies. Uit proefnemingen bleek dat het wroeten naar dergelijke knolletjes vooral gebeurde via greppels en geultjes. Hierdoor bleken hele stukken kaal te worden gegeten, waardoor de gevoeligheid voor erosie sterk toenam. Dergelijke door ganzen veroorzaakte erosie is ook bekend uit Amerika van de Sneeuwgons.

Ook een andere ganzensoort is de afgelopen decennia sterk toegenomen in de Dollard: de Brandgons. Bij deze toename speelt, naast de algemene populatietoename die veel ganzensoorten laten zien, het ongeschikt worden van een belangrijke pleisterplaats (stop-over) bij Hamburg (Hamburger Hallig) een rol. De Brandgons is een echte grazer. In de Dollard blijken ze in de herfst en het voorjaar (winteraantallen zijn veel lager) voornamelijk te vertoeven op de westelijke particuliere kwelders, die sterker worden beweid en dus een grazigere vegetatie hebben. Ook de Grauwe Gans gebruikt de kwelders vooral als rustplaats en foerageert veelal in de binnendijkse polders.

Een andere vogelsoort doet het minder goed. Hans Dallinga vond een aantal jaren geleden op de kwelders van de Dollard nog een zeer hoge Tureluurdichtheid (4/ha), nieuwere tellingen suggereren een duidelijke afname.

Dit komt waarschijnlijk slechts deels door een onderschatting van Tureluurs bij standaardbroedvogeltellingen. Uit het onderzoek van Dallinga bleek dat Tureluurs vooral graag zitten op de goed ontwaterde plekken langs greppels en zwetten met een goede dekking van Kweek. Door het veranderde beheer van het GL zijn dit soort plekken schaarser geworden. Van andere Rode Lijstsoorten is de verwachting dat ook de Grutto achteruit gaat, terwijl rietsoorten als Baardmannetje, Rietzanger en Snor juist vooruit zullen gaan.

Al met al kan gezegd worden dat Peter Esselink, ondanks de af en toe haperende interactieve diabetisering, een boeiend en zeer informatief verhaal heeft gehouden over de wisselwerking tussen milieufactoren, de mens (beheerkeuzes), vegetatie en fauna in de Dollard.

Het is bijzonder jammer dat de lezingen van Avifauna de laatste tijd zo slecht worden bezocht (er was deze avond niet eens europa-cupvoetbal). Hopelijk hebben de wegblijvers door dit verslag een indruk gekregen wat ze hebben gemist en zullen ze bij een volgende lezing weer aanwezig zijn.

De lezing werd beëindigd om 22.45 uur.

Arjo Bunscoeke.